

постоянную актуальность куррикулума, то есть, определяющие его незамедлительную реакцию на любые изменения социально-образовательной жизни. В силу тесной взаимосвязанности данных факторов, отделить их друг от друга и преподнести в самостоятельном виде можно лишь условно. В рамках социально-философского исследования можно выделить следующие. От синергической согласованности взаимодействия представленных в исследовании уровней куррикулярной системы зависит возможность решения актуальных образовательных проблем.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Аристотель. Никомахова этика / Аристотель // Сочинения: В 4-х т. / ред. и авт. вступ. статей А. И. Доватур, Ф. Х. Кессиди ; пер. с древнегреч. Н. В. Брагинской [и др.] ; АН СССР, Ин-т философии. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4 – С. 53-293.
2. Балыхин Г. А. Управление развитием образования: организационно-экономический аспект / Г. А. Балыхин. – М. : ЗАО “Издательство “Экономика”, 2003. – 428 с.
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Жан Бодрийяр ; пер. с фр., послесл. и примеч. Е. А. Самарской. – М. : Республика : Культурная революция, 2006. – 269 с.
4. Есева Н. Д. Государственный образовательный стандарт как условие и механизм обеспечения качества профессиональной подготовки специалиста в вузе : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Есева Наталья Дмитриевна. – Ставрополь, 2005. – 188 с.
5. Клепко С. Ф. Конспекти з філософії освіти / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОППО, 2007. – 420 с.
6. Тоффлер А. Футурошок / Алвин Тоффлер. – СПб. : Лань, 1997. – 464 с.

Міталі Л. С. – аспірант кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК: 122.1+125.6

БІНАРНІ ПОГЛЯДИ НА «ЧОЛОВІЧЕ» ТА «ЖІНОЧЕ» В АНТИЧНІЙ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Стаття присвячена теоретико-методологічному аналізу поглядів у відношенні статей в суспільно-політичній думці античності та середньовіччя. Виявлені гендерні стереотипи, які сформувалися у період античності та середніх віків та мали вплив на розвиток гендерних уявлень людини у наступні епохи розвитку суспільства. Автор приходить до висновку, що філософія античності та середньовіччя має особливості, які вплинули на подальше формування гендерних уявлень та стереотипів у суспільстві.

Ключові слова: гендер, стать, маскуліність, фемінність, чоловіче, жіноче.

БІНАРНЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА «МУЖСКОЕ» И «ЖЕНСКОЕ» В АНТИЧНОЙ И СРЕДНЕВЕКОВОЙ ФИЛОСОФИИ

Статья посвящена теоретико-методологическому анализу взглядов в отношении полов в общественно-политической мысли античности и средневековья. Выявлены гендерные стереотипы, которые сформировались в период античности и средних веков и повлияли на развитие гендерных представлений человека в последующие эпохи развития общества. Автор приходит к выводу, что философия античности и средневековья имеет особенности, которые повлияли на дальнейшее формирование гендерных представлений и стереотипов в обществе.

Ключевые слова: гендер, пол, маскулинность, феминность, мужское, женское.

BINARY VIEWS OF MALE AND FEMALE IN ANCIENT AND MEDIEVAL PHILOSOPHY

The article is devoted to theoretical and methodological analysis of views on the articles in the political thought of antiquity and the Middle Ages. Identified gender stereotypes that have developed in

antiquity and the Middle Ages and influenced the development of gender representations subsequent epochs of human development. The author comes to the conclusion that the philosophy of antiquity and the Middle Ages has features that influenced the further shaping of gender and stereotypes in society.

Key words: *gender, sex, masculinity, femininity, masculine, feminine.*

Сучасний гуманітарний дискурс у своєму розмаїтті проблематики не лише відображає особистісний і соціокультурний світ, а й презентує історію взаємовідносин між статями, конструює певну поведінку й різноманітні види гендерної взаємодії. Звертання до дискурсивної історичної практики, її різних текстових періодів доволі актуальна та поширена у сучасних наукових дослідженнях. Історико-філософське осмислення гендеру є ілюстративною площиною, який достатньо повно відображає стилістику існування гендеру в мінливому соціокультурному світі.

Суспільство, яке постійно змінюється, прогресує у всіх сферах діяльності виробляє певні моделі поведінки та пов'язані з ними стереотипи, які відповідають існуючому світогляду. У відношенні статей у період кожної культурно-історичної епохи формувалася відповідний світогляд, який продукує та закріплює гендерні стереотипи, використовуючи фемінні і маскуліні характеристики особистості.

У зарубіжній та вітчизняній науковій думці обговорюється проблема формування гендерних уявлень та стереотипів. Гендерній проблематиці присвятили свої праці Д. Батлер, О. Вороніна, Н. Гапон, Е. Гідденс, О. Здравомислова, Д. Зіммерман, Т. Парсонс, Г. Тьомкіна, Р. Хоф та ін.

Метою статті є виявлення гендерних уявлень у суспільстві в період античності та середньовіччя, які мали вплив на подальший розвиток гендерних досліджень.

Впродовж тривалого історичного періоду філософська та суспільно-політична думка пройшла декілька хронологічних етапів розвитку уявлень про значущість статевих відмінностей.

Так, античність сформувала патріархатний світогляд на гендерні відношення, який є актуальним й у сьогоденні. Однак, демократичні тенденції у сучасному суспільстві призвели до виникнення гендерних досліджень, які допомагають соціуму подолати деякі гендерні умовності й стереотипи, та які закріпилися у свідомості суспільства впродовж багатьох століть.

Розглядаючи міфологічний період античності, треба зауважити, що міф – це необхідна категорія думки та життя, а міфологічне бачення світу – це абсолютно реальне відображення сучасного для людини античності способу та устою життя, причин тих або інших природних процесів [11]. Так, міфологія являє собою переніс суспільно-родинних відносин на природу та на весь світ, і вся природа, відповідно, була великою сімейною громадою [10, с. 13], за допомогою якої можна було побачити сутність бачення світу, а також гендерного світогляду.

О. Лосєв виокремлював два періоди розвитку грецької міфології. Перший період – доолімпійська міфологія – основа античної міфології, головною ідеєю якого є матріархат. У перший період міфології уявлення про світ та природу характеризуються як про фізичні тіла. Існувало стереотипне бачення фемінного як первинності буття, фемінність асоціюється, насамперед, з природою. Така позиція укріплюється впродовж усього періоду античності. Наприклад, Платон погоджується з тим, що первинним усього буття була сила, яка народжує, «жіноче» [15, с. 724]. Вже в цей період у світогляді людини «чоловіче» та «жіноче» асоціюється не тільки з відповідними функціями, але й з відповідними характеристиками особистості, якими наділяються поняття «фемінного» (ласкаві, віддані почуття до власних дітей) і «маскулініми» (принциповість, раціональний розрахунок та ін.).

Другий період, олімпійська міфологія, як стверджують дослідники, заснована на патріархатному світогляді, з його централізацією навколо Олімпа та переходу до героїзму. Внаслідок взаємодії ідей обох періодів сформувалась подвійність «жіночого» образу. З одного боку, відродження архаїки матріархату – народжуюча сила (Гея, Рея, Деметра та ін.), з іншого боку – навіювання патріархату – образи, які уособлюють слабкість та покору (дріади, орестіади, нерейди) [9]. Таким чином, покора перетворюється в стереотип поведінки жінки по відношенню до чоловіка в період становлення патріархального світогляду. У цей період розум, людський інтелект протистає природі, як чоловічий початок протистає жіночому. Розглянувши античні міфи, ми знаходимо деякі гендерні кодони. А саме, «жіноче» (міф про «яблуко розбрату» є земним, природнім, навіть, примітивним (якщо брати до уваги такі якості як заздрість, злість, бажання), яке пов'язане з чуттєвістю; та чоловіче є розумним, раціональним.

Переваження одного світогляду над іншим призвело до перерозподілу гендерних ролей, внаслідок цього переосмислюються поняття «чоловіче/жіноче» («маскуліне»/«фемінне») [10].

Наступним етапом у розвитку античної культури та світогляду є гомерівський епос, до якого належать поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея» [7]. Розглядаючи гомерівський епос можна говорити про «базові» гендерні характеристики, а саме, що влада – це прерогатива чоловіча, а гендерно жіночим є образ жінки-матері, берегині сімейного вогнища. На прикладі взаємовідносин своїх героїв (Гера та Зевс), Гомер підкреслює, з одного боку, суто патріархатний тип сім'ї, проте, з іншого боку вони поважають інститут сім'ї та шлюбу. Сімейна сфера взаємовідношень виражається своєрідною дихотомією: «жіноче» - емоції, які згодом, безумовно змінюються покорою чоловіку, а «чоловіче» - раціональний розрахунок подій, безкомпромісне право остаточного прийняття рішень. Гомер показує не тільки пріоритет однієї статі над іншою, але й характерні для кожної з них відмінності, з властивою їм зіставленістю раціональний/чуттєвий – чоловічий/жіночий, у сьогоденні це і є сфера гендерних досліджень.

Основоположні принципи патріархатної філософської традиції були сформульовані представниками афінської школи Сократом, Платоном, Аристотелем, у філософії яких розум, який асоціюється з чоловічим початком, виступає як найвища досконалість системи світобудови в цілому. Найвищий Розум тотожний найвищій Чесноті та найвищій Красоті. А несформоване тіло, яке асоціюється з жіночим початком, представляє, з точки зору філософів афінської школи, абсолютну недосконалість, хаос, небуття. Тому принцип покори тілесного-жіночого початку розумному-чоловічому виступає у філософів афінської школи основоположним принципом філософського знання.

У цьому аспекті одним із найбільш радикальніших патріархатних мислителів античності є Платон. Платон стверджує, що саме суспільство диктує правила поведінки як для жінок, так і для чоловіків, і саме останні «грають першу скрипку давньогрецького суспільства [14, с. 86]. Саме з цим пов'язано формування стереотипів патріархатної поведінки у суспільстві. В «Політиці» Платон вводить до обігу поняття «справедливості» як користь найсильнішому, якому й належить влада, визначаючи ціллю суспільства – принести користь найсильнішому [14, с. 22].

Стверджуючи існуюче патріархатне світобачення, Платон асоціює такі поняття як «влада», «найсильніший» з маскулінізмом. Платон вважається прихильником ультрапатріархатного світогляду, але він пропонує, у не властивому йому дусі, гендерне розподілення ролей у його ідеальній державі [16, с. 40]. Платон наполягає на розподіленні соціальних обов'язків та ролей згідно природнім задаткам [9, с. 55]. Проте, одночасно розвиваючи ідею про природу, давньогрецький філософ стверджує відмінність «чоловічого» та «жіночого» на основі належності до однієї чи другої статі. «Ми ж погодилися вже, що інша природа повинна інше робити, і що природа жінки інша, ніж у чоловіка» [14, с. 140].

Таким чином, з одного боку Платон намагається відійти від стереотипу сучасного йому суспільства щодо розподілу гендерних ролей, а з іншого – у світобаченні людини того суспільства немає місця обов'язкам згідно можливостям та здатності між чоловіком та жінкою [14, с. 82-83].

Платон один з небагатьох мислителів античності говорить про те, що відмінності не завжди лежать у площині статі. Незалежно від статі, люди можуть бути відмінні по своїй природі, а для реалізації особистості в суспільстві потрібна лише відповідна освіта. Платон одним із перших, не дивлячись на те, що є представником патріархатної системи, пов'язує поняття освіти та жінок [14, с. 138].

Давньогрецький філософ вважає особистість єдністю множин, чоловічих та жіночих гендерів, і в залежності від пріоритетів визначається характер людини [15, с. 740]. Звісно, в цьому відношенні особистість з переважно жіночими гендерами набагато поступалася той, яка більшою своєю частиною складалася з чоловічих. Однак, в епоху античності не казали про те, що хлопчик не народжується майбутнім чоловіком, а дівчинка – жінкою, згідно стереотипам поведінки суспільства. Так, стать створюється «штучно» суспільством в залежності від його світогляду та наповнення гендерів як чоловічих, так і жіночих змінюється в залежності від змін у світобаченні. Однак, Платон показує пріоритет та благородство чоловічої статі над жіночою, навіть, не беручи до уваги те, що вони походять від єдиного цілого [15, с. 738-739].

Образ Діотіми (вчитель Сократа) у праці Платона «Пір» на перший погляд дає можливість говорити про розподіл гендерних ролей згідно здібностям, особливо у такій чоловічій сфері античного суспільства, як освіта та наука. Але, на думку дослідників, образи, які розкрив Платон у монолозі актора-чоловіка (Сократ грає роль Діотіми), присвоюють усі жіночі репродуктивні можливості філософу (чоловіку) [16, с. 43].

Аристотель як прихильник патріархатної моделі відношень між статями асоціює авторитет

влади, раціональне з «чоловічим», а підсвідоме, природне – з «жіночим». Докази вторинності «жіночого» відносно «чоловічого» знаходить, як і Платон, у природі, а саме, все, що пов'язано з природою має безпосереднє відношення до жінки [2, с. 29].

Філософ вважає, що саме «розумність» є властивістю, а не характеристикою володарюючого (тобто не придбаного, а даного від природи) і, відповідно, під цим описом Аристотель розуміє чоловіка. Жінку, не дивлячись на своє упереджене відношення до неї, висвітлює далеко не слабкою статтю. Він стверджує, що завдяки «природнім» можливостям жінки на рівні свого фізичного розвитку мають виконувати вказівки чоловіка. З цим можна погодитися, якщо розуміти істинні можливості особистості даністю природи незалежно від статі. Однак, Аристотель наполягає на цьому ствердженні, вже визначивши призначення людини заздалегідь, причому незалежно від її статевої належності. Філософ у своєму розумінні не розглядає думку про існування характеристик особистості, які формуються суспільством (гендерів) та які можуть належати людині незалежно від статі.

З одного боку, Аристотель висловлюється в контексті суспільних відношень, що природа не створює ані раба, ані господаря, по природі відмінностей немає [2, с. 26-27], а з іншого, в контексті статей на розподілення гендерних ролей, філософ стверджує, що природа створює істот, які володарюють (з певними розумовими здібностями) та тих, які підкорюються владі [2, с.23]. На таку неузгодженість та деякі невідповідності стверджень Аристотеля вказують і деякі дослідники. Так, Рода Коцин говорить про дві лінії аргументації: перша базується на тому, що погляди Аристотеля вільні та знаходяться під впливом його упередженого відношення до жінки; друга лінія має за основу те, що погляди філософа на жінок не відповідають деяким основним елементам його філософії [16, с. 44].

Проте, вказуючи на поведінку жінок у своєму суспільстві, яка є не зовсім рабською, на властиві для них прагнення та бажання, прояв можливостей, Аристотель поділяє «клас» жінок та «клас» рабів. Природа – це своєрідний скарб, проти якого суспільству не та просто захищатися, потрібні важливі аргументи, яких Аристотель не знайшов. «...Раб по своїй природі – той, хто може належати іншому... хто є причетним до розуму у такій мірі, що здатен приймати його накази, але сам розумом не володіє» [2, с. 29].

Продовжуючи роздуми про гендерну стерео типізацію понять «влада/покоря», філософ підкреслює різні статуси, що проявляється у зовнішніх відмінностях: «... коли одні володарюють, а інші підкорені, все ж таки з'являється прагнення провести відмінність між тими та іншими в їх зовнішньому вигляді, в їх мові та знаках пошани... Відношення чоловіка до жінки завжди визначається вищевказаним образом». Ця теза Аристотеля підтверджується і в праці «Політика», це йдеться мова про найнижчі верстви населення: «Адже незаможним людям доводиться користуватися у якості слуг і жінками, і дітьми за умови, що вони не мають рабів» [2, с. 233].

Стереотип про слугування жінки чоловікові у родині закріпився у свідомості людства та існує й у сьогоденні. Якщо порівнювати характеристики підкореного та того, хто є покорителем, можна прослідкувати їх різний рівень по аналогії жінки та чоловіка (різні видові характеристики): стереотипом чоловічої поведінки вважається стриманість та мужність, а мовчазна скромність – привілей «жіночого» [2, с. 98]. Прислузі не потрібна освіта, тому питання про освіту жінок він не торкається.

Досліджуючи душу, Аристотель ставить жінку набагато вище рабського положення, лише в тому, що їй властива така частина чоловічої характеристики, як здатність приймати рішення, але не більш того. Визнаючи у жінки ті чи інші чоловічі характеристики, філософ підкреслює відведену у суспільстві гендерну роль для жінки – «недіяння» на суспільному полі [2, с. 46].

Аристотель підкреслює і значення освіти для розвитку держави. В ідеальній державі Аристотеля, що відповідає його світосприйняттю, освіта необхідна лише для чоловічої частини населення, причому найвищого статусу.

Загалом, Аристотель та Платон розглядають тему освіти як невід'ємну частину розвитку суспільства. Серед існуючих гендерних стереотипів в античності, освіта стає об'єктом спору гендерної належності. Якщо Платон, у разі винятку, вказує на можливість освіти згідно можливостям, природі, а не статевої належності, то Аристотель є категоричним у своїх визначеннях, а саме, природою виправдовує здатність до освіти чоловіка з метою у подальшому займатися розвитком та керуванням держави.

В епоху середніх віків патріархатна філософська думка отримує новий імпульс у своєму розвитку, оскільки відмінність між матерією/формою переосмислюється у вигляді відмінності між

Богом, даною душею та смертною, солодкою, гріховною чуттєвістю. У християнській традиції відділення свідомості від тіла співвідносилось з діленням між тим, що є смертним та безсмертним. У структурі дихотомії розум/тіло домінуюче положення розуму ще більш закріплювалося – завдяки суворим нормам та обмеженням по відношенню до тіла та чуттєвості у християнстві. У середньовічній філософії чуттєвість визнається позитивною тільки у формі релігійного почуття, яке повністю очищено від мирських потягів та підкорено інтересам вищого, божественного розуму. Нерелігійна чуттєвість засуджується у християнській філософії як гріховна.

Основним критерієм, згідно якого засуджується чуттєвість, є її зв'язок із задоволенням, яке у християнській культурі асоціюється з жіночим і є символом першорідного гріха та незмінності плотського початку. Християнські філософи та теологи стверджували, що гріхопадіння людства зробило неможливим духовну рівність, яку Бог бажав дати людям спочатку, і це призвело до природної соціальної ієрархії, у тому числі і покорення жінок чоловікам.

У трактові статевої природи людини виділяють два напрямки. Східно-християнський напрямок богослов'я підтримував ідею про те, що людина є образом Бога, об'єднуючи у собі чоловічий та жіночий початки. Святий Григорій Нісський зазначав, що поділення людини на дві статі відноситься тільки до фізичної, а не до духовної сторони буття [4]. Святий Максим Сповідник також вважав, що гріховне падіння змінило природу людини, яка змінила духовне існування на фізичне, безсмертя – на смерть, андрогінність – на статеву диференціацію [4]. Пізніше І. С. Еріуген у праці "О разделении природы" інтерпретував розділення людства на дві статі, як втрату первинної цілісності людської природи [4]. Ідеї І. С. Еріугена критикувалися католицькою церквою, проте вони значно вплинули на розуміння статі європейськими мислителями.

Західно-християнський напрямок богослов'я не підтримував ідею про духовну андрогінність, однак у трактові статевого символізму можливо помітити схожість зі східно-християнською думкою. У західній середньовічній філософії виділяються два основних історичних етапи:

1) патристика – зародження та розвиток християнської філософії в умовах античності, яка має за основу філософську методологію Платона. У цих поглядах здійснюється майже повне виключення характеристик жіночого із філософського мислення та культури (представлена у працях Августина Блаженного, Оригена та ін.);

2) схоластика – період філософії зрілого середньовіччя, який заснований на філософській методології Аристотеля, де функції жіночого в культурі допускаються за умови, що над ними здійснюється постійний раціональний контроль.

Головною особливістю патристики є те, що жіноче ототожнюється не з чуттєвістю, а з *гріховною* чуттєвістю, яка дорівнюється до збочення та руйнує єдність людського та божественного початку. Августин Блаженний зазначав, що чуттєвість сама по собі не є гріховною, так як вона необхідна для віри та переживання людиною його відношення до Бога. Чуттєвість стає гріховною тоді, коли в ній починає домінувати задоволення. З точки зору Августина, почуття, яке у найменшій ступені піддається раціональному контролю і тому є найбільш гріховним, - це сексуальне задоволення – похоть, джерелом якої є жіночий початок. Проте, якщо задоволення пов'язане з почуттями смаку, запаху та зору, які виникають у процесі їжі, читання або слухання музики, людина ще здатна підкорювати ці почуття своєму розуму. А той сексуальний потяг та задоволення, яке асоціюється з жіночим, менш за все раціонально контролюється і саме тому представляє найбільшу погрозу для істинного задоволення, яке людина може отримати тільки від близькості до божественного початку [8, с. 397]. Августин розрізняв тілесне та символічне значення жіночого та припускав, що жінка може подолати гріховну чуттєвість та знайти таке ж саме духовне спасіння, як і чоловік [4].

Радикальне формулювання християнської мізогонії представлене в філософії іншого відомого діяча церкви – святого Амвросія Медіоланського. Так як жінка асоціюється в культурі патристики з похиттю та задоволенням, Амвросій відносить жіноче до області зла як такого. Він стверджує, що жінка може знайти спасіння тільки відмовившись від свого тіла, внаслідок чого вона втрачає риси жіночого та стає чоловіком. «Поки жінка призначена для народження дітей, вона відмінна від чоловіка – як тіло відмінно від душі. Але якщо вона бажає служити Христу більш, ніж світу, вона припиняє бути жінкою і може бути названа чоловіком» [4]. Таким чином, у філософії діячів та батьків церкви збережена платонічна інтенція на набуття духовності за допомогою очищення тіла від характеристик жіночого практиками релігійної аскези та покаяння.

У філософії схоластики жіночий початок також розглядається як недосконале та поступає у всіх відношеннях чоловічому, проте допускається, що він має свою власну функцію, необхідну для реалізації божественного плану в цілому. У зв'язку з цим у філософії схоластики не так яскраво

виражений зв'язок жіночого та гріховного, як у філософії патристики. Основна функція жінки – народження дітей – є, з точки зору схоластичної філософії, природною функцією. У той же час дана концептуальна установка не передбачає, що соціальний статус жіночого підвищується: навпаки, вона не тільки закріплює ситуацію жіночої покори, але й робить її незворотною. Якщо у поглядах Августина жінка на одному рівні з чоловіком може розраховувати на спасіння за умови, що вона зможе подолати свою гріховну, плотську природу, то у схоластичній філософії підкорене положення жінки є абсолютно нездоланим, так як воно обумовлено її природним призначенням.

Фома Аквінський у своїй праці «Сумма теології» стверджує, що чоловік – це початок та кінець жінки, як Бог початок та кінець усього. Чоловік є духовною, а жінка – тілесною істотою, тому чоловік більш досконалий ніж жінка. Присутність жінки у світі виправдовується необхідністю допомогти чоловіку, який є подібним до Бога, продовжити рід [1]. І, навіть, душа жінки неповноцінна у порівнянні з душею чоловіка. В епоху схоластики формуються уявлення про абсолютний характер патріархатної влади: божественної – над світом, монархічної – на підлеглими і чоловічої – над жінками та дітьми. Тобто, власне людиною для Фоми Аквінського є чоловік, а жінка – лише засіб для реалізації принципу людського роду і, тому, не має ніякого самостійного значення. У філософії схоластики жінка володіє статусом речі, яка для чоловіка принципово не відрізняється від інших речей та знарядь праці і якою чоловік може розпоряджатися на свій погляд.

Таким чином, ми виявили особливості античного та середньовічного світобачення, що дозволило нам здійснити аналіз гендерних аспектів тих історичних періодів. При цьому виявлено, що у міфологічний період античності наявність гендерних стереотипів виражалася поєднанням архаїки матриархату та впливу патріархату, який лише встановлюється. Наслідуючи гомерівський епос та філософів класичного періоду античності, у суспільстві відбувається «монополізація» патріархатного світобачення. Античність сформувала гендерні стереотипи у баченні світу, напрацювавши дихотомії понять, які відповідають жіночому/чоловічому. Саме це вплинуло на розвиток гендерних уявлень суспільства і можна зазначити, що у наступній епоху – середньовіччя - філософія не лише залишається в рамках традиції мізогонії і фалогоцентризму, але й посилює її, постулюючи абсолютний та необмежений характер патріархатної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аквинский, Фома. Сумма теологии [Электронный ресурс] / Фома Аквинский. http://library-institute.ru/books/foma-akvinskiy-summa-teologii-_fragmenty.doc
2. Аристотель. Политика; [пер. С.А. Жебелева, М.Л. Гаспарова]/ Аристотель. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 393 с.
3. Брандт Г.А. Человек на обочине, или «место» женщины в истории европейской философии / Брандт Г.А. // Адам и Ева. Альманах гендерной истории. – М.: ИВИ РАН, 2002. - № 4. – С. 7 – 33.
4. Бриллиантов А. Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скотта Эригены. СПб., 1898. С. 184-185.
5. Воронина О.А. Гендер / Воронина О.А. // Словарь гендерных терминов. – М: Информация XXI век, 2002. – С. 20 – 24.
6. Гиндилис Н.Л. Человек в истории развития знания: античность / Гиндилис Н.Л. // Философские науки. - 2002. - № 6. — С. 100 – 110.
7. Гомер. Илиада. Одиссея; [пер. с древнегреч. Н. Гнедича]. / Гомер /– М.: «ОЛМА-ПРЕСС», 2000. – 704с.
8. Жеребкин, С. В. Гендерная проблематика в философии [Текст] / С. В. Жеребкин // Введение в тендерные исследования. Ч. I: учебное пособие/под ред. И. А. Жеребкиной. - Харьков: ХЦГИ, 2001.-СПб.: Алетейя, 2001.- С. 390-426.
9. Кун Н.А. Легенды и мифы Древней Греции. / Кун Н.А. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 1995. –480с.
10. Лосев А.Ф. Античная литература: учебник [для высш. шк.]/ Лосев А.Ф., Тахо-Годи А.А. и др. / под ред. А.А. Тахо-Годи. – [5-е изд., дораб.] - М.: ЧеРо, 1997. - 543 с.
11. Лосев А.Ф. Диалектика мифа / Лосев А.Ф. – М. : изд-во "Правда", 1990.
12. Медиоланский, Амвросий. Творения по вопросу о девстве и браке [Электронный ресурс]/Медиоланский Амвросий; пер.А. Вознесенского // <http://www.bogoslov.ru/librarv/text/27383/index.html>

© Мілюкова А. О.

13. Міфи давньої Греції; [для серед. та ст. шк. віку]. / Переказала К.Гловацька; [авт. передм. А.Білецький]. – [5-те вид., зі змін]. – К.: Веселка, 2005. – 295 с.
14. Платон, Аристотель. Политика. Наука об управленні государством. / Платон, Аристотель. – М.: Изд-во Эксмо; СПб.: Terra Fantastica, 2003.
15. Платон. Пир; [пер. с древнегреч.]. / Платон // Диалоги. Кн. I. - М.: 2008. – С. 717 – 776.
16. Рода Гадаса Коцин. Давньогрецька філософія / Рода Гадаса Коцин // Антологія феміністичної філософії. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. – С. 33 – 45.

Мілюкова А. О., аспірантка кафедри політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

УДК 321.03

СПЕЦИФИКА І ЗАКОНОМІРНОСТІ ПОСТРАДЯНСЬКИХ ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В статті проаналізовано основні специфічні риси політико-інституційних перетворень, які відрізняють пострадянські демократичні переходи від інших трансформаційних процесів у світі. Використовуючи інструментарій неоінституційного підходу, автор виділяє ряд спільних закономірностей перетворення інституційних структур в країнах пострадянського простору.

Ключові слова: *інституційні зміни, політичні трансформації, пострадянські трансформації, закономірності інституційних перетворень.*

СПЕЦИФИКА И ЗАКОНОМЕРНОСТИ ПОСТСОВЕТСКИХ ПОЛИТИКО-ИНСТИТУЦИОННЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

В статье проанализированы основные специфические черты политико-институциональных трансформаций, которые отличают постсоветские демократические переходы от других трансформационных процессов в мире. Используя инструментарий неоинституционального подхода, автор выделяет ряд общих закономерностей изменения институциональных структур в странах постсоветского пространства.

Ключевые слова: *институциональные изменения, политические трансформации, постсоветские трансформации, закономерности институциональных преобразований.*

SPECIFICITY AND PATTERNS OF POST-SOVIET POLITICAL AND INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS

In the article the main specific features of the political and institutional transformations that distinguish post-Soviet democratic transitions from other transformation processes in the world is analyzed. Using the neo-institutional approach, the author identifies a number of common patterns of change in the institutional structures of post-Soviet countries.

Key words: *institutional changes, political transformations, post-soviet transformations, patterns of institutional changes.*

Триває третє десятиліття після розпаду Радянського Союзу, коли суспільні системи кількох країн ступили на новий шлях свого розвитку. За цей час історія яскраво продемонструвала, яким важким і суперечливим може бути рух у напрямку демократії. Накопичений досвід успіхів і провалів проєктів переходу до демократії в пострадянських країнах на разі вимагає пильного аналізу та належного переосмислення. Особливої уваги в цьому сенсі заслуговують політико-інституційні перетворення, оскільки саме інституційна структура значною мірою визначає характер і результати трансформаційного процесу за допомогою визначення меж і рамок соціальної взаємодії. Складність аналізу політичних трансформацій на пострадянському просторі в цілому та їх інституційної складової зокрема зумовлена тим, що ми є сучасниками і учасниками тих трансформаційних